

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

RECENT TRENDS IN THE DAIRY INDUSTRY

У статті розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку молочної галузі у світі та на території України. Охарактеризовано вітчизняний ринок молочної промисловості як один із напрямів провідних галузей народного господарства, що забезпечує населення продуктами харчування. Зазначено, що проблемою ринку молочної продукції в Україні є зменшення числа корів, що призводить до зменшення обсягу сировини для виробництва готової молочної продукції. На цьому негативному тлі молочної галузі України все ще трансформуються, тому особливу увагу у статті приділено розвитку молочних альтернатив. Виявлено основні причини переходу до споживання продукції рослинного походження та відмови від традиційних молочних продуктів. Проаналізовано світовий ринок рослинного молока. Розглянуто світових виробників рослинної продукції, а також виявлено світові тенденції та перспективи подальшого розвитку альтернативних напоїв. Розглянуто вітчизняний ринок рослинного молока, виділено виробників молочної альтернативи. Наведено характеристики основних видів сировини, з якої виготовляється ця група харчових продуктів, та визначено цільові категорії її споживачів. Запропоновано можливі напрями покращення функціонування та розвитку досліджуваного ринку.

Ключові слова: молочної галузі, тенденції, виробництво, молочні альтернативи, рослинне молоко.

В статті розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку молочної

отрасли в мире и на территории Украины. Охарактеризован отечественный рынок молочной промышленности как одно из направлений ведущих отраслей народного хозяйства, которое обеспечивает население продуктами питания. Отмечено, что проблемой рынка молочной продукции в Украине является уменьшение числа коров, что приводит к уменьшению объема сырья для производства готовой молочной продукции. На этом негативном фоне молочная отрасль Украины все еще трансформируется, поэтому особое внимание в статье уделено развитию молочных альтернатив. Виявлено основні причини переходу до споживання продукції рослинного походження та відмови від традиційних молочних продуктів. Проаналізовано світовий ринок рослинного молока. Розглянуто світових виробників рослинної продукції, а також виявлено світові тенденції та перспективи подальшого розвитку альтернативних напоїв. Розглянуто вітчизняний ринок рослинного молока, виділено виробників молочної альтернативи. Наведено характеристики основних видів сировини, з якої виготовляється ця група харчових продуктів, та визначено цільові категорії її споживачів. Запропоновано можливі напрями покращення функціонування та розвитку досліджуваного ринку.

Ключевые слова: молочної галузі, тенденції, виробництво, молочні альтернативи, рослинне молоко.

УДК 339.56:637.1(477)

<https://doi.org/10.32843/infrastruct42-11>

Борисенко О.С.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу
Національний авіаційний університет

Романенко О.В.

студентка
Національний авіаційний університет

Borysenko Olena

National Aviation University

Romanenko Oleksandra

National Aviation University

The dairy industry is crucial in any given nation's food supply as milk represents a vitamins and adaptable product that can be utilized throughout the food supply chain. The dairy market comprises a range of products from traditional items such as milk, butter and cheeses to the ingredient market featuring powdered and processed products that are added to any number of food items. Dairy industry is one of five strategic industries of food. There is a growing change in the food market in the world, especially in developing countries. The most important changes include increased milk yield per cow, increased total milk production, decreased number of cows, and the decreased milk consumption. These changes are based on the increasing of consumer's standards of living, which are factors that affect the changing lifestyles and worldwide trends in consumption. The article considers the current state and development prospects of the dairy industry in the world and in Ukraine. The dynamics of changes in the number of cows has been analyzed and the main problems and directions of development of the dairy market have been identified. Particular attention is paid to the development of dairy alternatives. Plant-based milk alternatives have surged in popularity over the past ten years. World studies have shown that meat and other animal products account for the majority of greenhouse gas emissions associated with food, despite the fact that they provide only one fifth of the calories consumed. The dairy alternatives market has seen rising levels of interest in recent years, spurred mainly by consumers increasingly looking for lactose-free, dairy-free and plant-based/vegan options as healthy lifestyle choices. People also choose plant milk because they worry about animal welfare in dairy production. It's no wonder that with the increasing popularity of non-dairy milk products and the significant drawbacks of industrial animal agriculture, entrepreneurs are putting their money on various new alternatives. The Ukrainian market of plant milk is at the beginning of the way, but already shows good performance. Vegetable milk is a new direction that will allow our country to support the dairy industry, as well as enter the international markets with these products in the future.

Key words: dairy industry, trends, production, dairy alternatives, vegetable milk.

Постановка проблеми. Молочна продукція є важливою складовою частиною раціону людини. Однак сучасний розвиток ринку характеризується динамікою щорічного скорочення виробництва. Нині збалансоване харчування є невіддільною частиною здорового способу життя. Сьогодні у світі поширюється тенденція до вживання продуктів рослинного походження замість тваринного. Це обумовлено тим, що такі продукти краще засвоюються й не мають шкідливих гормонів та антибіотиків, які можуть міститися в продуктах тваринного походження. Крім цього, останнім часом збільши-

лась частка людей з несприйняттям лактози та алергією на молоко, що змушені вживати безлактозну продукцію або повністю виключити молочні білки з раціону, замінюючи їх на рослинні. Саме тому асортимент харчових продуктів у всьому світі розширюється товарами для особливих груп населення, зокрема альтернативною молочною продукцією. Тенденція до вживання переважно рослинної продукції спостерігається також в Україні. Проте споживачі часто скаржаться на те, що ринок України недостатньо наповнений продуктами рослинного походження й представлений товарами

переважно закордонного виробництва. Є необхідність забезпечення ринку продуктами з рослинної сировини вітчизняного походження, тому дослідження асортименту зазначених товарів є актуальним. Отже, у статті проаналізовано сучасний стан ринку молочної продукції, виявлено причини негативного впливу на молочну галузь, надано рекомендації щодо подальшого розвитку альтернативних напрямів розвитку галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам дослідження розвитку ринку та розроблення програм, спрямованих на вдосконалення цієї галузі, присвячено праці науковців, таких як С.О. Степанчук, Ю.Ю. Єфісько, Т.Л. Керанчук, В.В. Джеджула, І.Ю. Єпіфанова, М.Ю. Дзюбко, С.В. Тивончук, Я.О. Тивончук, Т.П. Павлоцька.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі сучасного стану ринку молочної продукції, чинників, що негативно впливають на його розвиток, та визначенні нових напрямів подальшого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Молочні продукти – це одна з найважливіших складових частин раціону харчування населення, оскільки вони забезпечують фізіологічні та органолептичні потреби людини в багатьох цінних поживних речовинах.

Попит на молочну продукцію швидко зростає в усьому світі, що стимулює модернізацію молочного виробництва, адже ефективно та стійке виробництво молочних продуктів відіграє велику роль у забезпеченні зростаючого населення світу, тому останні 50 років характеризуються підвищенням виробництва молока.

Експерти зазначають, що Україна має великий потенціал, вигідне географічне положення, певні кліматичні умови та природні ресурси, які сприяють розвитку галузі тваринництва та молокопереробної промисловості загалом. Однак тоді як увесь світ нарощує виробництво молока, Україна стрімко скорочує поголів'я корів та власне випуск молочних продуктів (рис. 1).

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що протягом останніх 5 років поголів'я великої рогатої худоби знизилось на 400 000 голів. Причиною такої тенденції є високі витрати на утримання

ВРХ. Отже, у перспективі зменшення виробництва молока є очевидним.

Водночас варто зазначити, що в Україні дефіциту молока на внутрішньому ринку не передбачається, оскільки останніми роками спостерігається зменшення численності у країні, що характеризується скороченням рівня споживання молочної продукції, тобто в Україні є всі передумови для розвитку молочного виробництва, зокрема сприятливі ресурси, кормова база, інфраструктура, розвинена селекція, племінний фонд, трудові ресурси. Однак, досліджуючи цю галузь, можемо цілком впевнено говорити, що вона має низку проблем внутрішнього й зовнішнього планів, які негативно впливають на її стан. Насамперед це якість продукції. Серйозний виклик виробникам створює також поширення в суспільстві тенденцій здорового харчування, в межах яких збільшується споживання рослинного молока як альтернативи тваринному. Ці тенденції впливають на галузь, а також на конкурентні позиції вітчизняної продукції на світових ринках, оскільки Україна все ще не може досягти стандартів якості, які би повністю відповідали вимогам, що діють на європейському ринку.

Таким чином, до основних напрямів поліпшення стану молочної галузі можна віднести:

- підтримку з боку держави;
- розширення асортименту вітчизняних виробників за рахунок впровадження нових технологій у виробництво та їх використання, що дадуть змогу знизити собівартість продукції;
- створення певного центру для підготовки фахівців для галузі, оскільки багато кваліфікованих спеціалістів працюють за кордоном, а їх місця займають молоді спеціалісти;
- виробництво продукції на рослинній основі.

В сучасних умовах, коли у споживачів все сильніше виникає потреба до вживання продуктів рослинного походження замість тваринного, помітний стрімкий розвиток світового ринку продуктів рослинного походження.

Загалом тренд на функціональні продукти активно розвивається та перебуває тільки на початку шляху, проте багато компаній по всьому світі вже використовують рослинні рецептури у виробництві своєї продукції.

Рис. 1. Динаміка зміни кількості поголів'я корів за 2015–2019 рр.

Джерело: [1]

Майже в усьому світі споживачі, які дотримуються принципів здорового харчування, віддають перевагу здебільшого рослинним заміникам молока (рис. 2).

За результатами опитування споживачів, які вибирають здоровий спосіб життя й віддають перевагу натуральним та органічним продуктам, їх більшість вживає аналоги молока з рослинної сировини.

Найсильніше людей спонукає до вживання харчових продуктів рослинного походження етичне ставлення до тварин, прагнення зміцнити своє здоров'я та думка про негативний вплив виробництва м'ясо-молочної продукції на довкілля. Для частини споживачів має значення вартість харчових продуктів. Крім цього, мають велику вагу безпечність харчових продуктів та занепокоєння про невірогідність маркування продуктів тваринного походження. Ці причини пояснюються тим, що продукція тваринного походження може містити залишки гормонів та антибіотиків, які використовують під час вирощування тварин, про що не завжди зазначається на маркуванні. Невелика частка споживачів вибирає рослинне харчування як альтернативу традиційним продуктам. Особливо це актуально для тих, хто має певні проблеми зі здоров'ям, але не хоче повністю відмовлятися від звичних продуктів. Таким чином, поступово сформувався й далі продовжує формуватися такий особливий клас споживачів альтернативного молока: платоспроможне населення, яке хоче спробувати незвичні продукти, прихильники здорового харчування, а також активісти – захисники тварин і борці за чисте довкілля.

На етикетках виробники підкреслюють таку додаткову користь рослинних інгредієнтів, як високий вміст білка, що схожий за показниками коров'ячого молока, вітамінів та волокон.

Загалом перехід на подібні альтернативи часто пропагують шанувальники здорового способу життя та спорту, які асоціюють молоко з труднощами та проблемами травлення, а також представники зростаючої вегетаріанської течії. Важливим драйвером цього сегменту є рух «animal welfare», який відповідає за підтримку та благополуччя тварин.

Важливим фактором перспективності продуктів з рослинного молока також є зростаюча частка покоління Z серед покупців, адже ці споживачі цінують продукти, які виготовляються з мінімальною шкодою для навколишнього середовища, оскільки вважають, що молочні ферми виділяють велику кількість парникових газів, а також віддають перевагу оригінальній та нестандартній їжі.

Сучасні споживачі шукають зручні товари, які можна взяти із собою, іншими словами, це формат «to go» для перекусу на бігу з мінімальною паузою для прийому їжі. Сьогодні у магазинах можна зустріти різні варіанти напоїв на основі рослинних інгредієнтів, що характеризуються задоволенням різних смакових запитів споживачів.

Найбільший ринок молочних альтернатив сформувався в Північній Америці, оскільки саме споживачі зі США та Канади почали активно куштувати такі напої та в подальшому частіше відмовлялись від натурального молока. З 2014 р. продажі молочних альтернатив виростили на 28% у Європі, 35% – у США, 19% – в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, 21% – у Латинській Америці [2]. Рослинні напої у світі вже перейшли з нішевого сегменту в повноцінну товарну категорію, що викликає занепокоєння у виробників тваринництва.

Отже, функціональні продукти стрімко розвиваються, а у споживачів велику популярність має рослинне молоко й продукти, що виробляються з нього, зокрема йогурти, морозиво, сир, вершки. Рослинне молоко є альтернативним продуктом не тільки через те, що не містить лактози, молочних білків та холестерину, але й завдяки тому, що воно менш калорійне, однак збагачене мінералами, вітамінами та іншими корисними добавками. Корисні властивості рослинних аналогів молока також залежать від сировини, з якої вони вироблені. Нині існує багато видів рослинної сировини, з якої виготовляють такі напої. В деяких наукових працях робиться спроба загальної класифікації цих продуктів, відповідно до якої виділяють п'ять категорій напоїв, а саме на основі зернових, бобових, горіхів, насіння, псевдозлаків.

Особливо розширення асортименту альтернативної продукції можна помітити в кав'ярнях, коли покупець може замовити капучино, лате та

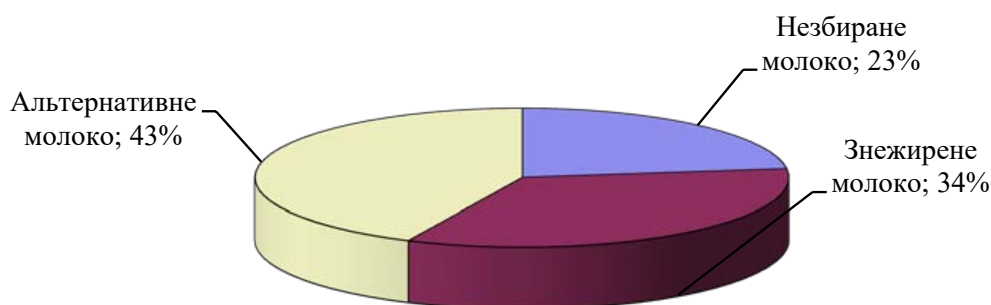

Рис. 2. Вподобання споживачів, які дотримуються здорового харчування, під час вибору молока, %

інші кавові напої не тільки на коров'ячому молоці, але й на основі соєвого, рисового, мигдального й навіть конопляного.

Основними постачальниками на ринку альтернативних молочних продуктів є «The Whitewaves Food Company» (США), «Eden Foods» (США), «OATLY» (Швеція), «Earth's Own Food Company» (Канада) та інші гравці, що мають широке охоплення галузі та сильні операційні й фінансові можливості. Варто зазначити, що компанія «WhiteWaves Food» завершила злиття з «Danone», що допоможе «Danone» зосередитись на розширенні продажів своєї продукції.

Рослинний сегмент також характеризується інвестиціями великих міжнародних гравців. Наприклад, «Dean Foods», який є найбільшим переробником молока у США, став міноритарієм компанії з виробництва продуктів на основі рослинних інгредієнтів «Good Karma Foods».

Сучасні тенденції розвитку рослинного молока набирають обертів і на вітчизняному ринку, що характеризується зростанням попиту на альтернативні напої. Однак оскільки мигдалю на території України вирощується поки не дуже багато, то вітчизняні виробники для виготовлення рослинного молока почали використовувати доступну та прийнятну сировину, а саме овес та гречку.

Для такого виробництва в Україні наявна достатня сировинна база, яка за допомогою використання високоякісних технологій, обладнання та низької собівартості дасть змогу продавати рослинне молоко в перспективі як на внутрішньому ринку, так і на експорт.

Новатором на вітчизняному ринку рослинного молока є компанія «Люстдорф», яка у 2018 р. запустила в продаж нову торгову марку рослинної альтернативи традиційному молоку під назвою «Ідеаль Немолоко». Головними перевагами цієї продукції є такі:

- ціна, адже напої істотно дешевше закордонних аналогів, що присутні на вітчизняному ринку;
- продукт сертифікований знаком «V-Label Vegan» Європейського союзу вегетаріанців, що є додатковою перевагою щодо довіри споживачів-вегетаріанців, оскільки вони можуть бути впевнені, що продукт є на 100% рослинним, а до його складу входять тільки натуральні компоненти;
- смаки вівса та гречки відомі кожному та давно полюбилися українцям, тому сприймаються позитивно.

Можна дійти висновку, що як новатор та першопроходець компанія «Люстдорф» має перспективи стати лідером у цьому кластері галузі. Однак варто зазначити, що у цьому році розпочалось виробництво нового рослинного молока від компанії «Вітмарк-Україна», що є головним конкурентом.

Отже, вітчизняний ринок «Dairy Alternatives» сьогодні перебуває на початковому етапі роз-

витку, але він стрімко набирає обертів, показуючи постійний приріст. Також саме створення продуктів на немолочній основі характеризує стратегію реформування молочної галузі.

Загалом поштовх виробництву забезпечить не кінцевий споживач, а виробники продуктів харчування, які будуть використовувати молочно-рослинні напівфабрикати у своїх технологічних ланцюжках. Успішне підприємство може зацікавити найбільші харчові концерни, які пильно стежать за змінами попиту та готові оперативно переформатувати свої виробничі активи. Таким чином, сьогодні інноваційні ідеї та стартапи в цій сфері є одними з найперспективніших в агропромисловому секторі.

Для популяризації рослинних напоїв на території України необхідно харчовим підприємствам, які бажають отримати та зберегти свою стратегічну конкурентоспроможність, інвестувати кошти в R&D (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи), а також регулярно виводити на ринок нові продукти. Першим кроком на шляху до цього має стати створення системи постійного моніторингу споживчих трендів та правильне позиціонування новинок.

Висновки з проведеного дослідження.

Дослідження сучасного стану вітчизняного ринку молочної продукції та розгляд основних проблем розвитку показали, що ця галузь є прибутковою та перспективною для України за подальшої підтримки та впровадження нових технологій. Головними напрямками покращення розвитку мають бути державна підтримка, модернізація виробничих потужностей підприємств, перепідготовка кадрів. Також в Україні спостерігається тенденція до зростання споживчого попиту на рослинні аналоги молока. Особливо набирають популярності аналоги молока та молочної продукції, які в розвинутих країнах світу вже виокремились у повноцінну товарну категорію. Саме тому існують потенційні можливості подальшого розроблення та впровадження нових продуктів, хоча ще ця галузь харчової промисловості в Україні не набула шаленої популярності у споживачів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.03.2020).
2. Незалежна компанія "Euromonitor International". URL: <https://www.euromonitor.com> (дата звернення: 03.03.2020).
3. Розвиток ринку рослинних аналогів молока. URL: <http://milkua.info/ru/post/kak-razvivaetsa-rynok-rastitelnyh-analogov-moloka> (дата звернення: 03.03.2020).
4. Голишевська В.П., Мінасян О.Г. Проблеми молочної промисловості України. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/888> (дата звернення: 03.03.2020).

5. Джеджула В.В., Єпіфанова І.Ю., Дзюбка М.Ю. Напрями підвищення ефективності діяльності підприємств молочної галузі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11. С. 12–14.

6. Керанчук Т.Л. Молочна галузь України: перспективи і проблеми розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 3(08). С. 133–136. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/25.pdf (дата звернення: 03.03.2020).

7. Степанчук С.О., Єфісько Ю.Ю. Стан та перспективи розвитку молочного ринку України. *Економіка та держава*. 2018. № 5. С. 99–102.

8. Тивончук С.В., Тивончук Я.О., Павлоцька Т.П. Розвиток ринку виробництва молока в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Економіка АПК*. 2017. № 4. С. 25–31.

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 03 March 2020).

2. Nezalezhna kompanija Euromonitor International Molochni aljternatyvy u sviti [Dairy alternatives in the world], London: Informacijno-analitychne aghenstvo. Available at: <https://www.euromonitor.com> (accessed 03 March 2020).

3. Rozvytok rynku roslynnykh analoghiv moloka [Development of the market of plant analogues of milk], Umanj: Informacijne aghenstvo. Available at: [http://milkua.info/ru/post/kak-razvivaetsa-rynok-rastitelnyh-](http://milkua.info/ru/post/kak-razvivaetsa-rynok-rastitelnyh-analogov-moloka)

[analogov-moloka](http://milkua.info/ru/post/kak-razvivaetsa-rynok-rastitelnyh-analogov-moloka) (accessed 03 March 2020).

4. Golishevskiy V.P., Minosyan O.G. Problemi molochnoyi promislovosti Ukraini [Problems of dairy industry of Ukraine]. Available at: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/888> (accessed: 03 March 2020).

5. Dzhedzhula V.V., Yepifanova I.Yu., Dzyubko M.Yu. (2018) Napryamy pidvyshchennya efektyvnosti diyal'nosti pidpryemstv molochnoyi haluzi [Directions of increase of efficiency of activity of the enterprises of the dairy industry]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid* [Investment: practice and experience], vol. 11, pp. 12–14.

6. Keranchuk T.L. (2017) Molochna haluz' Ukrainy: perspektyvy i problemy rozvytku [Ukrainian dairy industry: prospects and problems of development]. *Skhidna Yevropa: Ekonomika, biznes ta upravlinnya* (electronic journal), no. 3 (08), pp. 133–136. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/25.pdf (accessed 03 March 2020).

7. Stepanchuk S.O., Yefis'ko Yu.Yu. (2018) Stan ta perspektyvy rozvytku molochnoho rynku Ukrainy [State and prospects of development of the Ukrainian dairy market]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the state], no. 5, pp. 99–102.

8. Tyvonchuk S.V., Tyvonchuk Ya.O., Pavlots'ka T.P. (2017) Rozvytok rynku vyrobnytstva moloka v Ukraini v konteksti yevrointehratsiynykh protsesiv [Development of the milk production market in Ukraine in the context of European integration processes]. *Ekonomika APK* [APK economy], no. 4, pp. 25–31.